

УДК 657.05

Гордієнко Микола Іванович

*кандидат економічних наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування
Сумський національний аграрний університет*

Hordienko Mykola

*Doctor of Economics, Professor,
Head of the Department of accounting and taxation
Sumy National Agrarian University
ORCID: 0000-0001-7524-8893*

**БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ОСНОВА ІНФОРМАЦІЙНОЇ
СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА
ACCOUNTING THE BASIS OF THE ENTERPRISE MANAGEMENT
INFORMATION SYSTEM**

Анотація. У науковій статті обґрунтовано значення бухгалтерського обліку в інформаційній системі управління підприємством, як особливої функції управління. Розроблено модель взаємодії двох взаємопов'язаних підсистем – суб'єкта управління та об'єкта управління. Проаналізовано та наведено якісні характеристики облікової інформації передбачені національними стандартами з бухгалтерського обліку. Відтворено взаємозв'язок між системою обліку та системою управління підприємством. Визначено, що у сучасних умовах господарювання роль бухгалтерського обліку як інформаційної системи полягає не лише у фіксації інформації про події, які мали місце в минулих звітних періодах, а передусім у сприянні та допомозі системі управління

підприємством визначити поточну та стратегічну цілі діяльності та змодельовати стратегічні управлінські рішення.

Ключові слова: бухгалтерський облік, управління, інформаційна система, суб'єкт управління, об'єкт управління.

Summary. *The scientific article substantiates the significance of accounting in the enterprise management information system as a special management function. A model of the interaction of two interconnected subsystems - the subject of management and the object of management - has been developed. The qualitative characteristics of accounting information provided by national accounting standards are analyzed and given. The relationship between the accounting system and the enterprise management system has been recreated. It was determined that in modern business conditions, the role of accounting as an information system is not only in recording information about events that took place in past reporting periods, but primarily in facilitating and helping the enterprise management system to determine current and strategic goals of activity and to model strategic management decisions*

Key words: *accounting, management, information system, management subject, management object.*

Постановка проблеми. Українські підприємства в сучасних умовах господарювання потребують чітко визначеної гнучкої системи заходів, спрямованих на забезпечення та вдосконалення управління господарською діяльністю.

Основу системи управління підприємством в частині забезпечення інформацією внутрішніх та зовнішніх користувачів становить бухгалтерський облік. Ефективна реалізація функцій управління в повній мірі залежить від повноти, достовірності, релевантності та якості

бухгалтерської інформації. В цьому контексті організація бухгалтерського обліку, як частина інформаційної системи підприємства, повинна надавати інформацію не лише про події (операції, процеси) які відбулися, а перш за все для формування та обґрунтування майбутніх управлінських рішень.

Враховуючи викладене, система бухгалтерського обліку повинна знаходитися в безперервному та постійному вдосконаленні, з урахуванням сучасних вимог суб'єктів управління до інформації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню невирішених питань обліку, як інформаційної системи для управління підприємством, присвячено значну кількість наукових публікацій вчених-економістів. Серед них доцільно виділити Л.М. Васильєву, І.В. Жиглей [1], В.М. Жука [2], В.М. Проценка, М.С. Пушкаря [7], Н.Л. Правдюк [6], В.В. Сопко, В. Фаріона та інших.

Поряд з цим, на сьогодні в умовах сталого розвитку та соціально-орієнтованої економіки держави, посилюються вимоги до інформаційного наповнення фінансової та внутрішньогосподарської (управлінської) звітності, що в свою чергу вимагає здійснення подальших досліджень системи обліку, як джерела інформації.

Мета статті полягає у дослідженні місця та ролі бухгалтерського обліку й розробки моделі його взаємозв'язку, як основної складової, в інформаційній системі підприємства для прийняття об'єктивних та ефективних управлінських рішень в умовах глобалізації.

Виклад основного матеріалу. В сучасних економічних умовах від належної організації бухгалтерського обліку, від того настільки обліковий процес зможе забезпечити перетворення обліково-економічної інформації про явища та процеси, залежить ефективність функціонування системи управління підприємства.

Процес управління підприємством передбачає сукупність узгоджених дій, які забезпечують досягнення загальної мети, що стоїть

перед підприємством. З метою координації дій в системі управління підприємством має бути створений спеціальний орган, який реалізує функції управління.

Інформаційне забезпечення системи управління сприяє як формуванню і розвитку конфлікту серед ключових суб'єктів управління, так і його вирішенню. Це пов'язане з тим, що одна й та сама інформація сприймається користувачами по-різному, виходячи з їх цільового запиту, сфери діяльності, досвіду управлінської роботи, індивідуальних особливостей сприйняття даних тощо.

Сучасний етап розвитку суб'єктів підприємництва передбачає докорінно новий підхід до інформаційного забезпечення його системи управління, яка визначає ефективність господарювання, провідна роль в якому відводиться раціональній організації системи бухгалтерського обліку залежно від особливостей функціонування економічних суб'єктів та мінливості економічних умов.

Інформаційна функція бухгалтерського обліку полягає у забезпеченні зовнішніх та внутрішніх користувачів відповідною інформацією для прийняття управлінських рішень. Інформаційна функція обліку лежить в основі інших його функцій, оскільки тільки володіючи інформацією можна здійснити контроль, оцінку та аналіз діяльності суб'єкта господарювання. Як відмічав Жук В.М., бухгалтерський облік є невід'ємним атрибутом не лише окремо взятого підприємства, але й держави та глобальної економіки, забезпечуючи інформаційну комунікацію окремих та в цілому соціально-економічних середовищ [2].

Управління в широкому розумінні – цілеспрямований вплив людини на об'єкт, процес, систему та на людей, які беруть у них участь з метою спрямування діяльності в потрібному напрямку для отримання бажаних результатів. Управління як самостійна діяльність формувалась і удосконалювалась протягом всієї історії розвитку суспільства. Воно

почало існувати з моменту поділу праці, з моменту виникнення потреби в суспільній праці.

Управління будь-якою системою у найпростішому вигляді може бути розглянуто, як сукупність двох взаємодіючих підсистем – суб'єкта управління і об'єкта управління. Об'єкт управління – елемент системи управління (предмет, явища), на який спрямовано управлінську діяльність. Об'єкт управління завжди має конкретне значення, свої властивості і характеристики.

Рис. 1. Модель системи управління підприємством

Джерело: розроблено автором

На рисунку 1 представлено модель взаємодії між суб'єктом та об'єктом у системі управління підприємством.

В свою чергу, суб'єкт управління – той, хто здійснює управлінську діяльність. Сенсом існування і функціонування суб'єкта управління є вплив на об'єкт управління, з яким вони утворюють систему управління.

Взаємодія між об'єктом і суб'єктом управління здійснюється за допомогою управлінської праці. Для ефективної взаємодії необхідно, щоб і об'єкт і суб'єкт були зацікавленими в чіткій взаємодії на принципах зворотного зв'язку. Тобто, можливість суб'єкта ефективно управляти обумовлена готовністю об'єкта своєчасно і точно виконувати вказівки, розпорядження, завдання, що надходять.

Продуктом суб'єкта управління, як бачимо з рисунку 1 є управлінські рішення, які приймаються на основі бухгалтерської інформації та передаються для виконання об'єктом управління. Управлінські рішення ухвалюються як результат прогнозування, оптимізації, економічного обґрунтування та вибору альтернативи із багатьох варіантів досягнення визначеної мети підприємства.

Інформація, яка формується в системі бухгалтерського обліку, має складну ієрархічну структуру та одну важливу особливість, вона в повній мірі залежить від суб'єкта, який її формує. Заслуговує на увагу думка Жиглей І.В., яка зазначає, що бухгалтерський облік належить до тих наук, результат яких напряду залежить від людського чинника, від їх інтелектуальних здібностей, професійних навичок та рівня культури [1].

Об'єкт (від лат. *objectum* - «предмет») – у загальному значенні – «те, на що спрямована певна діяльність» (на противагу суб'єкту, який здійснює таку діяльність). Тобто, під об'єктом слід розуміти - матеріальний предмет пізнання і практичного впливу з боку людини (суб'єкта).

До об'єктів управління підприємства ми відносимо активи, зобов'язання, власний капітал, трудові ресурси, виробничу й інтелектуальну діяльність, тощо.

У процесі управління підприємством необхідна інформація реєструється, передається, зберігається, накопичується і обробляється. В сукупності комплекс цих процедур становить інформаційний процес управління.

Згідно вимог НП(С)БО 1 облікова інформація повинна відповідати наступним якісним характеристикам: = дохідливість, тобто бути дохідлива і зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання та зацікавлені у сприйнятті цієї інформації; = доречність, інформація, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому; = достовірність, інформація є достовірною (правдивою), якщо вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів; = порівнюваність, інформація дає змогу порівнювати фінансові звіти підприємства за різні періоди, а також фінансові звіти різних підприємств; = зіставність, передбачає наведення відповідної інформації попереднього періоду та розкриття інформації про облікову політику та її зміни [4].

Мета обліку полягає в тому, щоб збільшити число та інтенсивність застережень, щоб дати нам такі повідомлення, які ми не можемо отримати через зовнішні відчуття. Мета бухгалтерського обліку – управління господарськими явищами і процесами, його змістом виступає інформація про факти господарської діяльності, а робочою функцією є процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємства про діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Дослідження наукової літератури свідчать, що не існує єдиної точки зору щодо виокремлення обліку як окремої функції управління, проте на нашу думку, облік був і залишається специфічною і важливою функцією

управління, без якої жодна інша функція не можуть бути виконані повною мірою. Професор Малюга Н.М. у своїй науковій праці констатує, що облікова система підприємства є першоджерелом створення інформаційного поля для реалізації всіх інших функцій управління.

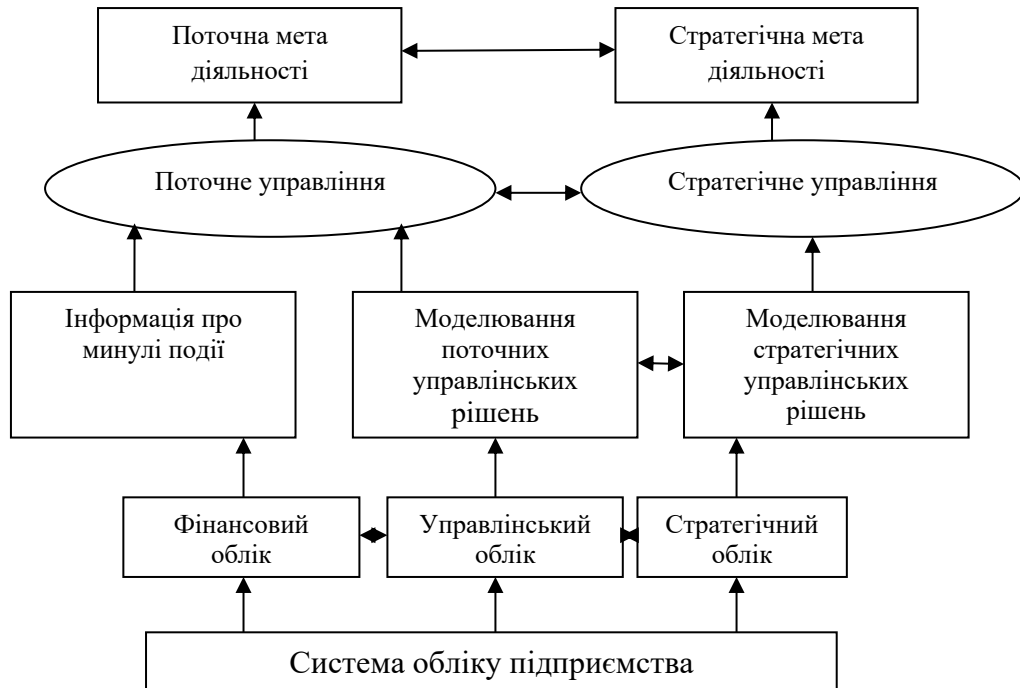

Рис. 2. Взаємозв'язок системи обліку та системи управління підприємством

Джерело: розроблено автором

На рисунку 2 нами здійснена спроба відтворити взаємозв'язок між системою обліку та системою управління підприємством.

Облік має одну важливу особливість, він повертає нас до минулого та дозволяє зазирнути в майбутнє. Система обліку підприємства, за даними рисунку представлена трьома видами обліку, це фінансовий, управлінський (внутрішньогосподарський) та стратегічний облік. Кожен з них має свою мету та головні завдання, але сутність їх єдина, вони забезпечують кінцеву ціль підприємства у режимах оперативного, поточного та стратегічного управління.

Стратегічне управління спрямоване на реалізацію довгострокових інтересів бізнесу, а передумовою його успіхів є ефективне використання потенціалу підприємства. При формуванні стратегічного управління основним завданням стає визначення й урахування майбутніх змін і тенденцій, моделювання та обґрунтування стратегічних управлінських рішень

В сучасних умовах глобалізації навколишнє бізнес-середовище змінюється достатньо стрімко, саме тому періодично виникає потреба вносити гнучкість у плани. Поряд з цим, необхідною умовою є корегування не лише довгострокових цілей, а також і поточних, що в свою чергу є передумовою запровадження на вітчизняних підприємствах стратегічного управління.

Стратегічне управління – це стиль управління (мотивований споживачами, орієнтований у майбутнє, спрямований на конкуренцію) та методи комунікації, передачі інформації, прийняття рішень, за допомогою яких апарат управління вчасно приймає і конкретизує рішення, що стосуються стратегічної мети діяльності підприємства.

Висновки. Виходячи з національних інтересів України і сформованих стратегічних орієнтирів, одним із ключових завдань сьогодення є перехід підприємств на сучасні моделі управління. Основою для прийняття будь-якого управлінського рішення, незалежно від моделі управління яка застосовується на підприємстві, є наявність правдивої, релевантної та своєчасної інформації у формуванні якої основна роль відводиться системі бухгалтерського обліку.

Як зазначав відомий британський державний та політичний діяч Бенджамін Дізраелі: «найбільшого успіху досягає той, хто володіє кращою інформацією».

Тому подальші наукові дослідження повинні бути направлені на вирішення проблеми підвищення якості інформації, а особливо облікової

інформації відповідно до потреб користувачів з урахуванням сучасного стану зовнішнього і внутрішнього бізнес-середовища.

Література

1. Жиглей І.В. Еволюція бухгалтерського обліку в контексті розвитку соціальних відносин / І.В. Жиглей // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. 2009. Вип. 1(13). С. 64-74.
2. Жук В.М. Наукова гіпотеза трактування бухгалтерського обліку як соціально-економічного інституту / В.М. Жук // Облік і фінанси АПК. 2012. №2. С. 14-22.
3. Засадний Б.А. Бухгалтерський облік в інформаційній системі управління підприємством / Б.А. Засадний // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки. Вип. 17. Частина 1. 2016. С. 146-149.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ Міністерства фінансів України №73 від 7 лютого 2013 року (в редакції наказу №0984-21 від 10 серпня 2021 року) : Міністерство фінансів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
5. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України №996-XIV від 16 липня 1999 року (в редакції Закону №2435-IX від 10 серпня 2022 року). Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
6. Правдюк Н. Л., Коваль Л. В., Коваль О. В. Організація процесу формування облікової інформації для прийняття управлінських рішень : теорія, методологія, практика : монографія. Київ : «Центр учбової літератури», 2021. 492 с.
7. Пушкар М.С. Креативний облік (створення інформації для менеджера) : монографія. Тернопіль : Карт-бланш, 2006. 334 с.

References

1. Zhyhlei I.V. (2009). Evoliutsiia bukhhaltenskoho obliku v konteksti rozvytku sotsialnykh vidnosyn / I.V. Zhyhlei // Problemy teorii ta metodolohii bukhhaltenskoho obliku, kontroliu i analizu. Vyp. 1(13). S. 64-74. [in Ukrainian].
2. Zhuk V.M. (2012). Naukova hipoteza traktuvannia bukhhaltenskoho obliku yak sotsialno-ekonomichnoho instytutu / V.M. Zhuk // Oblik i finansy APK. №2. S. 14-22. [in Ukrainian].
3. Zasadnyi B.A. (2016). Bukhhaltenskyi oblik v informatsiinii systemi upravlinnia pidpriemstvom / B.A. Zasadnyi // Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Seriia Ekonomichni nauky. Vyp. 17. Chastyna 1. S. 146-149. [in Ukrainian].
4. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhaltenskoho obliku 1 «Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti» : nakaz Ministerstva finansiv Ukrainy №73 vid 7 liutoho 2013 roku (v redaktsii nakazu №0984-21 vid 10 serpnia 2021 roku) : Ministerstvo finansiv Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> [in Ukrainian].
5. Pro bukhhaltenskyi oblik ta finansovu zvitnist v Ukraini : Zakon Ukrainy №996-XIV vid 16 lypnia 1999 roku (v redaktsii Zakonu №2435-IX vid 10 serpnia 2022 roku). Verkhovna Rada Ukrainy. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> [in Ukrainian].
6. Pravdiuk N. L., Koval L. V., Koval O. V. (2021). Orhanizatsiia protsesu formuvannia oblikovoi informatsii dlia pryiniattia upravlinskykh rishen : teoriia, metodolohiia, praktyka : monohrafiia. Kyiv : «Tsentr uchbovoi literatury», 492 s. [in Ukrainian].
7. Pushkar M.S. (2006). Kreatyvnyi oblik (stvorennia informatsii dlia menedzhera) : monohrafiia. Ternopil : Kart-blansh, 334 s. [in Ukrainian].